

УДК 343.988(048)

**Копотун І. М.** – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, м. Київ;  
**Савченко А. В.** – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

## КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ

*Рец. на кн.: Джужа А. О. Віктимологічні засади запобігання злочинам в Україні: теорія та практика / А. О. Джужа. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 400 с.*

Віктимізація українського суспільства безпосередньо пов'язана зі ступенем захищення прав і свобод громадян. Нині рівень віктимізації населення значно підвищився, оскільки показники безпеки громадян є вкрай низькими. На думку науковців, в Україні рівень віктимізації значно перевищує показники європейських країн. Підтвердженням цього є збільшення кількості (на 6 %) потерпілих від правопорушень, учинених у країні впродовж 2011–2016 років (без урахування латентних злочинів). Кількість потерпілих у цей період становить близько мільйона осіб<sup>1</sup>. За останні 25 років до правоохоронних органів України надійшло понад 70 млн заяв і повідомлень про вчинення злочинів, унаслідок яких потерпілими стали 12 млн осіб, збитків завдано на суму понад 100 млрд грн<sup>2</sup>.

Активізація уваги щодо віктимологічного дослідження потенційних жертв злочину пов'язана з масштабними змінами в соціальному статусі суспільства, зумовленими як внутрішніми закономірностями розвитку соціуму, так і глобалізаційними процесами, що стосуються України. Причому перспективи здійснення соціально диференційованого віктимологічного запобігання є обмеженими через відсутність позитивної

---

<sup>1</sup> Злочинність в Україні. Основні показники стану та структури злочинності за 2001–2014 рр. : стат. зб. – Київ : ВПЦ МВС України, 2014. – 201 с.

<sup>2</sup> Хавронюк Н. Чи знаєш ти, українцю, за що тебе посадять і скільки дадуть? / Н. Хавронюк // Зеркало тижня. – 2015. – № 1 (197). – 17 січ. – С. 2.

стабільності системи державного управління, а також протидію з боку організованої злочинності. Таким чином, заходи загальносоціального віктимологічного запобігання мають бути спрямовані на визначення детермінант криміногенної віктимності особи і встановлення її потенційної вразливості. Діяльність у контексті індивідуального віктимологічного запобігання має бути зосереджена на коригуванні моделі способу життя і поведінки не лише особи, а й групи осіб і навіть спільнот, які проживають у конкретному районі та регіоні. У межах цього підходу вже сьогодні наявні спроби створення антивіктимогенних «зон», несумісних із віктимною поведінкою. На нашу думку, зазначений підхід є доцільним і може бути досить ефективним. Віктимологічні форми запобігання (запобіжної діяльності) також можуть бути орієнтовані на припинення рецидиву з боку осіб, які вже були потерпілими, і на виявлення потенційних жертв, поведінка і спосіб життя яких створює криміногенні та віктимогенні ситуації.

Очевидно, що соціально-правовий контроль над злочинністю не може бути достатньо ефективним без урахування всіх її соціальних наслідків, серед яких важливе місце належить узагальненим соціальним характеристикам потерпілих і завданих їм шкоді. З огляду на це, важливо враховувати також перспективний досвід світової кримінологічної науки, включаючи її віктимологічний сегмент. Однак лише спираючись на розробки вітчизняних учених-кримінологів, осмислюючи і узагальнюючи отримані ними результати, можна розпочинати конструктивний науковий діалог із Заходом щодо розвитку співробітництва у сфері віктимологічного аналізу та запобігання злочинам, що враховує стан криміногенної віктимізації соціальних груп в Україні і за кордоном.

На жаль, рівень розроблення питань віктимологічного запобігання в українському законодавстві суттєво відстає від закордонного, зокрема європейського й американського. У нашій країні відсутнє єдине законодавство про віктимологічне запобігання і реабілітацію жертв злочинів, де б було визначено засади державної віктимологічної політики. На нашу думку, розроблення і прийняття закону про віктимологічне запобігання або хоча включення відповідного розділу до загального закону (нині – це проект) про запобігання злочинам є необхідною правовою передумовою формування єдиної національної системи віктимологічного запобігання. У цьому законі має бути визначено й закріплено найважливіші напрями віктимологічної політики; основні поняття, що характеризують діяльність із

віктимологічного запобігання; суб'єкти профілактичної діяльності із зазначенням їх компетенції, відповідальності, нормативно-правових підстав взаємодії.

Реалізація комплексної віктимологічної політики передбачає закріплення на законодавчому рівні (в межах єдиного Закону про віктимологічне запобігання і реабілітацію жертви злочину) повноважень, меж компетенції та предмета взаємодії різних суб'єктів віктимологічної складової. На відміну від кримінологічного запобігання, ключовими суб'єктами якого є органи державної влади та правоохоронні органи, головним суб'єктом віктимологічного запобігання є громадянське суспільство і його інститути, а основними методами – переконання та примус (у його мінімальному вияві). На сьогодні правоохоронна практика потребує універсальних віктимологічних методик, де було б зафіксовано конкретні дії, що надають можливість уміло застосовувати їх у запобіжній діяльності, протидії злочинності.

Таким чином, у контексті кримінологічної науки постала відносно нова проблема кримінологічно-віктимологічної стратифікації суспільства, що потребує самостійного розв'язання на рівні кримінологічної теорії та практики запобігання злочинам. Монографія ґрунтується на значному обсязі наукової літератури вітчизняних і зарубіжних авторів, положеннях міжнародного та національного законодавства, а також на численному емпіричному й сучасному статистичному матеріалі.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що подана на рецензування монографія Джужі Анастасії Олександрівни *«Віктимологічні засади запобігання злочинам в Україні: теорія та практика»* є ґрунтовним науковим дослідженням, у межах якого розв'язано важливу науково-практичну проблему, а саме – розроблено теоретичні та практичні основи віктимологічних засад запобігання злочинам в Україні.

Видання може бути корисним для науковців, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів юридичного профілю, практичних працівників правоохоронних органів, фахівців органів державної влади, суддів та всіх, хто зацікавлений у запобіганні злочинам та правопорушенням.

*Рецензія надійшла до редколегії 27.03.2017*

---